

Голові разової спеціалізованої вченої ради
у Державній установі
«Інститут всесвітньої історії
Національної академії наук України»

доктору історичних наук,
старшому науковому співробітнику,
головному науковому співробітнику
відділу теорії та методології всесвітньої
історії

Потехіну Олександрову Володимировичу

Рецензія

кандидата історичних наук, старшого наукового співробітника,
провідного наукового співробітника відділу трансатлантичних досліджень
Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України»

Лакішика Дмитра Михайловича на дисертацію

Луцака Віктора Володимировича на тему: «**Генрі Уоллес у системі
державного управління США за президентства Ф. Д. Рузвельта**», подану

на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності

032 «Історія та археологія», галузь знань 03 Гуманітарні науки

1. Актуальність теми дослідження

У дисертації вперше здійснено комплексний аналіз діяльності Г. Уоллеса. Автор простежив складну динаміку переоцінки його політичної кар'єри, яка значною мірою визначалася домінуючими суспільно-політичними й історіографічними тенденціями у США. Протягом другої половини ХХ ст. увага дослідників зосереджувалася переважно на завершальному етапі його публічної діяльності – періоді, коли він виступав із критикою зовнішньої політики адміністрації Г. Трумена, обстоював підхід до відносин із СРСР, який ігнорував реалії розв'язаної Й. Сталіним «холодної війни», та зазнав нищівної поразки на президентських виборах 1948 р. Ці аспекти стали центральними в американській історіографії «холодної війни»: представники ортодоксальної школи різко критикували Г. Уоллеса, зображаючи його як наївного або навіть небезпечного ідеаліста, тоді як історики-ревізіоністи прагнули його реабілітувати, подаючи як послідовного

борця за мир і «пророка пересічних людей». Водночас обидва напрями історіографічного дискурсу не приділяли належної уваги аналізу діяльності Г. Уоллеса на посадах міністра сільського господарства та віцепрезидента – періоду, коли він мав найбільший вплив на формування державної політики США.

Завершення «холодної війни» дало поштовх до більш об'єктивної оцінки Г. Уоллеса як державного діяча в адміністрації Ф. Д. Рузвельта. Втім останнє десятиліття позначене поверненням до ідеологізованих інтерпретацій, що віддзеркалює політичну поляризацію сучасного американського суспільства. У цьому контексті зростає інтерес до політичних лідерів, які втілювали альтернативні візії розвитку США, що робить постать Г. Уоллеса знову актуальною в науковому й публічному дискурсах.

2. Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому і оформлення

Рецензована дисертація загалом виконана на рівні сучасної історичної науки, визначається змістовністю і всебічним аналізом досліджуваних питань. Не викликає заперечень структура наукового дослідження, яка окреслює малодосліджені та дискусійні питання. Автор послідовно проаналізував матеріал, що дало можливість дослідити діяльність Г. Уоллеса у системі державного управління США за президентства Ф. Д. Рузвельта.

Мета та основні завдання дисертаційної роботи сформульовані чітко і логічно, визначаються науковою новизною. Чіткі дослідницькі завдання, що представлені у дисертації, є адекватними характеру обраної теми, предметно окреслюють наукову позицію автора, створюють можливість всебічного й об'єктивного розкриття даної теми.

У *вступі* обґрунтовано актуальність дослідження, хронологічні та територіальні межі роботи, охарактеризовано методи дослідження, науковому новизну, практичне значення, зазначено апробацію результатів.

Перший розділ містить ґрунтовний аналіз історіографії та джерельної бази проблеми. У процесі дослідження автором використано широкий комплекс джерел, які умовно були поділені на сім груп: 1) Документи

президента Ф. Д. Рузвельта; 2) Матеріали органів виконавчої влади США; 3) Документи Конгресу США; 4) Джерела особового походження; 5) Науково-публіцистична спадщина Г. Уоллеса; 6) Візуальні джерела (фотодокументи); 7) Матеріали соціологічних досліджень та періодичної преси. Отже, аналіз широкого кола джерел надає можливість дослідити діяльність Г. Уоллеса у системі державного управління США за президентства Ф. Д. Рузвельта.

Бібліографія роботи структурована в межах кількох історіографічних груп, а саме: дослідження які безпосередньо стосуються постаті Уоллеса, проблематики Нового курсу Ф. Д. Рузвельта і аграрної політики Нового курсу. Однак, в українському науковому просторі до нині не було комплексно досліджено період Нового курсу Ф. Д. Рузвельта.

У *другому розділі* дисертант для більш глибокого розуміння ідейних витоків аграрного законодавства Нового курсу та формування світогляду Г. Уоллеса проаналізував ранні етапи його біографії.

Дослідження діяльності родини Уоллесів відображає розвиток ідеї державного регулювання сільського господарства, починаючи з прогресистської ери. Г. Уоллес-старший, хоч і не обіймав державних посад, здобув значний вплив як лідер фермерської спільноти Айови та засновник впливового на Середньому Заході журналу «Wallace's Farmer». Він активно підтримував ініційовану Т. Рузвельтом національну програму збереження земель. Його син, Г.К. Уоллес, засновник і член провідних фермерських організацій, продовжив розвиток ідеї державного регулювання під час Першої світової війни, а згодом – на посаді міністра сільського господарства в адміністраціях В. Гардінга та К. Куліджа. Генрі Уоллес, поєднуючи ідеалізм діда з аграрним реалізмом батька, сформував унікальний бренд сільського лідерства і продовжив просувати переконання, що комплексна підтримка сільського господарства потребує активної участі держави.

Серед головних досягнень аграрної політики США під керівництвом Г. Уоллеса у 1933–1936 рр. (перший етап) можна відзначити: подолання найгострішої фази перевиробництва; впровадження практики надання

довгострокових кредитів під низькі відсотки; підтримку фермерським співтовариством принципу обмеженого виробництва та участь у довготривалій програмі збереження національних природних ресурсів.

Другий етап (1937–1939 рр.) став більш орієнтованим на підтримку сільської бідноти та безземельних орендарів. Під час другої каденції Ф. Д. Рузвельта акценти в аграрній політиці змістилися від антикризових заходів спрямованих на відновлення купівельної спроможності до забезпечення сільськогосподарської безпеки. Цей етап мав на меті довгострокову структурну реформу фермерської економіки. Крім того, пізніші програми Міністерства сільського господарства, такі як програма шкільних обідів та продовольчих талонів, значно розширили соціальну базу аграрних реформ, охопивши вразливі групи міського населення.

У третьому розділі дисертації досліджується діяльність Г. Уоллес на посаді віцепрезидента США та його роль у державному управлінні під час Другої світової війни

Однією з характерних рис державного управління США під час війни стало створення низки спеціалізованих тимчасових урядових установ адхократичного типу. Ці органи були засновані для виконання критично важливих завдань, пов'язаних із мобілізаційними заходами, які вимагали термінових рішень і не могли бути ефективно вирішені традиційними федеральними структурами. Недостатня чіткість у визначенні функцій цих установ часто призводила до дублювання обов'язків і суперечок щодо розмежування юрисдикцій з федеральними міністерствами.

Конфлікти повноважень та інтересів між віцепрезидентом Г. Уоллесом, держсекретарем К. Галлом та міністром торгівлі Дж. Джонсом стали, з одного боку, яскравим прикладом адміністративних криз, що виникали в умовах термінової перебудови державного управління під час війни, а з іншого – відображенням особливостей управлінських практик Ф. Д. Рузвельта. Міжвідомчі конфлікти підкреслили труднощі Уоллеса в адаптації до політичного середовища, в якому він працював. Відсутність політичної освіти та досвіду, набутого через традиційні партійні структури,

привели до серйозних труднощів в його кар'єрі. Стрімкий кар'єрний злет від редактора фермерського журналу до віцепрезидента США не дозволив Г. Уоллесу здобути необхідні навички для успішної участі в управлінських процесах. У суперечках із колегами Г. Уоллесу як політику було важко знаходити баланс між моральними переконаннями і реаліями практичної політики. В результаті замість того, щоб стати сильною політичною фігурою з реальними президентськими амбіціями, Г. Уоллес нерідко опинявся в ролі жертви політичних інтриг і не завжди міг адекватно реагувати на ситуації, що вимагали більш виваженого та дипломатичного підходу. Зрештою, ці обставини призвели до краху його кар'єри й сформували суперечливу політичну спадщину, яка на багато десятиліть затьмарила його досягнення під час роботи в адміністраціях Ф. Д. Рузвельта.

У висновках логічно наведено головні підсумки дослідження. Вони відповідають поставленим завданням, підтверджують наукову новизну та повною мірою відображають результати дослідження. Висновки дисертації дають уявлення про діяльність Генрі Уоллес у системі державного управління США за президентства Ф. Д. Рузвельта.

Список використаних джерел та літератури свідчить про те, що під час роботи було залучено значний масив документів, проаналізовано сучасні результати наукових досліджень з внутрішньої і зовнішньої політики США першої половини ХХ ст.

Ознайомлення із текстом дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою, змістом, оформленням вона відповідає вимогам, що ставляться до даного виду робіт і є завершеним дослідженням.

3. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження Луцака Віктора Володимировича виконане в межах планових наукових тем відділу трансатлантичних досліджень ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»: «Історичні витоки та трансформаційні процеси доби «холодної війни» в Європі (1947–1975 рр.)» (державний реєстраційний номер 0118U001647) та «Взаємодія та

суперництво центрів сили та інтеграційних об'єднань (2000–2020 рр.)» (державний реєстраційний номер 0122U000469).

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків.

Наукові положення, висновки та рекомендації викладені у дисертаційному дослідженні Віктора Володимировича Луцака, варто визнати науково достовірними й обґрунтованими. Дисертаційне дослідження ґрунтується на загальнонаукових методологічних принципах історичного пізнання, таких, як історизм, багатофакторність та критичне ставлення до джерел.

У межах зазначених підходів та принципів, для досягнення поставлених дослідницьких цілей було застосовано комплекс методів: загальнонаукові (аналіз, синтез), загальноісторичні (порівняльно-історичний, історико-регіональний, метод періодизації), спеціально-історичні (джерелознавчий та історіографічний аналіз, просопографія, метод психоаналітичної інтерпретації, кількісні методи). Такий методологічний інструментарій дав змогу всебічно дослідити ключові аспекти діяльності Г. Уоллеса в адміністраціях Ф. Д. Рузвельта, інтегруючи аналіз його індивідуального досвіду з вивченням внутрішньополітичних процесів США.

Результати дослідження були апробовані на 9 наукових і науково-практичних конференціях, зокрема міжнародних.

5. Основні наукові результати, одержані автором та їх новизна

Отримані В.В. Луцаком результати над темою дисертації є самостійними, оригінальними і характеризуються новизною. Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є першим комплексним дослідженням діяльності та політичної спадщини Генрі Уоллеса у системі державного управління США за президентства Ф. Д. Рузвельта. Опрацювавши значний обсяг архівних джерел і літератури автор дисертації отримав наступні результати:

- здійснено комплексний аналіз історіографії діяльності Г. Уоллеса та виявлено основні суспільно-політичні та історіографічні тенденції, що вплинули на його оцінки місця в політичній історії США;

- прослідковано на прикладі діяльності родини Уоллесів розвиток ідеї державного регулювання сільського господарства США;
- висвітлено діяльність Г. Уоллеса в адміністраціях Ф. Д. Рузвельта у контексті розвитку системи державного управління США;
- уточнено передумови та причини кризи в аграрному секторі напередодні Великої депресії;
- досліджено ключові результати аграрної політики США в період Нового курсу та роль Міністерства сільського господарства під керівництвом Г. Уоллеса в її реалізації;
- виявлено причини та форми міжвідомчих конфліктів в адміністрації Ф. Д. Рузвельта під час війни на прикладі діяльності віцепрезидента Уоллеса та його опонентів;
- проаналізовано основні аспекти заходів адміністрації Ф. Д. Рузвельта щодо зміцнення обороноздатності США напередодні Другої світової війни

Основні положення дисертації та її результати викладено в 16 публікаціях, 6 із яких – статті в українських фахових виданнях, 1 – у зарубіжному виданні, 2 – у збірниках наукових праць, 7 – матеріали наукових конференцій.

6. Практичне значення одержаних результатів

Практичне значення отриманих результатів полягає у поглибленні знань про історію США першої половини ХХ ст. в українській історіографії, а також у розкритті деяких аспектів зовнішньо- і внутрішньополітичного управління за президентства Ф. Д. Рузвельта. Текст або окремі розділи дисертаційної роботи можуть бути використані під час підготовки монографій, наукових статей, підручників та навчальних посібників. Матеріали дослідження можуть бути використані для підготовки лекційних та практичних семінарських занять.

7. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Ознайомлення з текстом дисертації дає підстави констатувати, що В.В. Луцаком цілком дотримався правил академічної доброчесності, в

рукописі не знайдено некоректного цитування, ознак плагіату. Дисертація є оригінальним завершеним науковим дослідженням, що відповідає вимогам, які висуваються Міністерством освіти і науки України до оформлення дисертації на здобуття ступеня доктора філософії.

8. Зауваження та рекомендації до дисертації

Позитивно оцінюючи представлену до захисту дисертаційну роботу В.В. Луцака та зазначаючи науковий доробок автора, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження і побажання.

1. Суттєвим недоліком є відсутність в дисертації літератури європейських дослідників з даної проблематики.

2. У підрозділах 2.1, 2.2 і 2.3 необхідно чіткіше виписати висновки для кращої репрезентації власне погляду автора дисертації.

3. На нашу думку, дисертант у підрозділі 3.2 недостатньою мірою розкриває внесок віцепрезидента Г. Уоллеса в організацію управління воєнною економікою США, здебільшого зосереджуючи увагу на ядерній програмі.

4. Автор акцентує увагу власне на внутрішньополітичній діяльності віцепрезидента США Г. Уоллеса, натомість питання зовнішньої політики держави за його каденції досліджуються недостатньо.

5. Варто об'єднати підрозділи 3.3 і 3.4 оскільки в останньому продовжується аналіз проблематики підрозділу 3.3, а саме суперечки між відомствами Г. Уоллеса (Управління з економічних питань війни) та Дж. Джонсона (Фінансова корпорація реконструкції).

6. Необхідно уникати літературної стилістики у тексті, використовуючи наукову термінологію.

Зазначені зауваження та побажання не знижують наукової вартості дисертації, яка є закінченим, самостійним і оригінальним дослідженням.

9. Висновки щодо дисертаційної роботи

Актуальність теми, належний дослідницький рівень наукової роботи, використання автором різного виду джерел. Проведений аналіз джерел і наукової літератури, введення до наукового обігу нових фактів дають

підстави вважати, що тема розкрита повністю, завдання, які ставив перед собою дисертант успішно виконані, висновки є обґрунтованими.

Кваліфікаційна наукова робота Віктора Володимировича Луцака на тему: «Генрі Уоллес у системі державного управління США за президентства Ф. Д. Рузвельта», подана на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 032 «Історія та археологія», галузь знань 03 Гуманітарні науки є актуальним, завершеним дослідженням, що виконано на належному науково-теоретичному рівні з логічним викладенням матеріалу.

Враховуючи вище зазначене, можна вважати, що дисертаційна робота на тему: «Генрі Уоллес у системі державного управління США за президентства Ф. Д. Рузвельта» відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про при судження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р., № 44 із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 341 від 21 березня 2022 р. та № 502 від 19.05.2023 року, а її автор Луцак Віктор Володимирович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія».

Рецензент:

Кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
відділу трансатлантичних досліджень
Державної установи

«Інститут всесвітньої історії НАН України»

 Дмитро ЛАКІШИК

Підпис засвідчую:

Вчений секретар
Державної установи
«Інститут всесвітньої історії НАН України»
к.політ.н., доц.

Олександр ДЕМЕНКО

26 серпня 2025 р.